

Тәрбияче балаларны зур түгәрәк ясарга чакыра. Түгәрәк уртасына зур уенчык куян утыртыла.

Тәрбияче җырлый, ә балалар җыр көенә төрле бию хәрәкәтләр ясыйлар, тәрбиячегә кушылып җырлыйлар:

Яшь куянчык шаян булла,
Ул уйнарга ярата.

Курегез, ничек ярата!
Курегез, ничек ярата!

Я куяным, якын кил!

Матур итеп сикер син.

Менә ничек, менә ничек,

Менә ничек сикер син!

Билләренә кулын куй,

Матур итеп бие син.

Менә ничек, менә ничек,

Менә ничек бие син!

Уенга курсәтмәлләр:

Уенны уйнаганда, балалар хәрәкәтләрне тәрбияче белән бергә башкаралар.

Йөнлач көчөк

Балалар урындыктарда утырып торалар. Тәрбияче «йөнлач көчөк» була.

Ул булмәнен бер читендә алга сузылган кулларына башын куеп утыра – «йоклый» .

Балалар, тубәндәге текстны әйтә-әйтә, әкрән генә анын янына киләләр:

Әнә ята йөнлач көчөк,
Борынын сузган ул ничек?
Йоклаганга да ошый,
Әллә юриме мышный?
Уятыйк узен – торсын!
Нәрсә булса да булсын!

Балалар, шигырьне әйтеп бетергәннән соң, көчөкне сыйпыйлар, иркәлиләр. Кинәт көчөк кузен ача, сикерә, орә башлый. Балалар урыннарына таба йөгерәләр, көчөк аларны куа. Тотылган баланы «көчөк» итеп билгеләргә мөмкин.

Уенга курсәтмәләр:

- Шигырьне әйтеп бетерми торып, балалар көчөккә кагылмыйлар.
- Баллар көчөкне берәз сыйпаганнан сон гына, ул кузләрен ача, селкенә башлый.
- Уенны узләштергәннән соң, көчөкне балалар арасыннан сайларга мөмкин.
- Шигырьне алдан өйрәнергә кирәк.

Балалар тугэрэклэнep басып торалар. Бер бала «куян» итеп билгелэнэ. Ул тугэрэкнен уртасында тора.

Барлык балалар тәрбияче белән бергә җырлыйлар һәм җырның әчтәлегенә туры китереп хәрәкәтләр ясыйлар:

Ап – ак куян утыра,
Колагын селкеп тора,
Менә шулай, менә шулай
Колагын селкеп тора.
Аңа тик тору кыен,
Җылыта ул тәпиен,
һоп, һоп, һоп, һоп,
Җылыта ул тәпиен.
Куян тик торса – туңа,
Сикергәли ул шуңа,
һоп, һоп, һоп, һоп,
Сикергәли ул шуңа.

Җырның ахырында куян, ике аякта сикереп, тугэрэк буенча бара һәм берәр баланын алдына килеп туктый. Шул бала «куян» була.

Уенга курсәтмәләр:

Балалар белән текстны уенга кадәр алдан өйрәнергә кирәк.

Тәрбияче балаларның сүзләренә дәрәс әйтүләрен күзәтә.

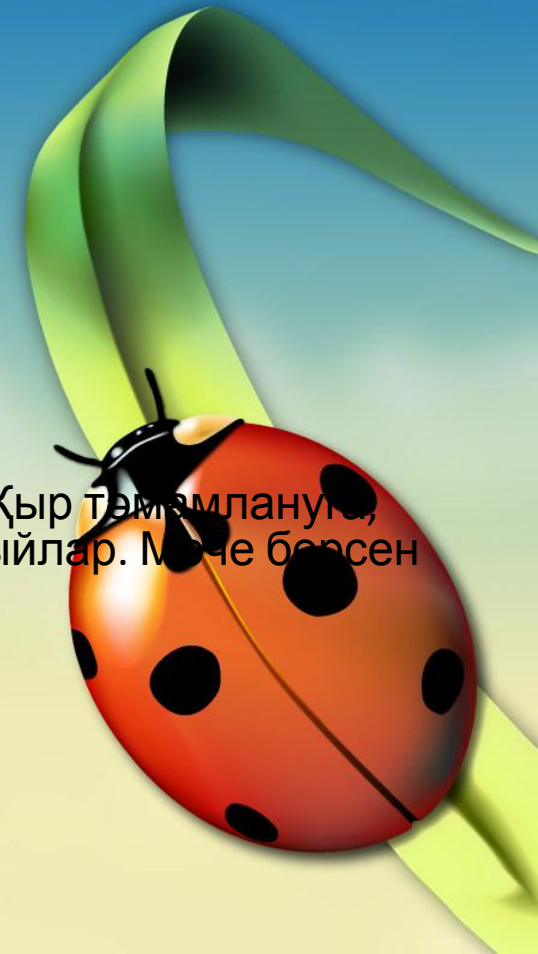
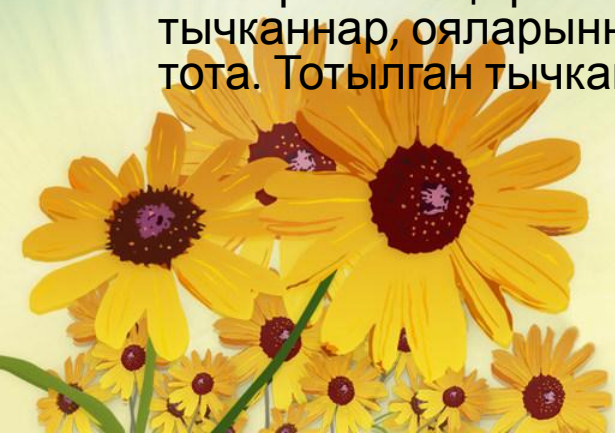
Мәче

Балаларнын урындыкларын тезеп, тугәрәк ясала. Балалар – «тычканнар» - урындыкларның артларына качалар. Уртада, паласта, «мәче» утыра.

Тәрбияче жырлый:

Мич башында ялкау мәче
Мыр – мыр йоклый, берни белми.
Уяна да сузылгалый,
Битен юа, борылгалый.
Көн озын, төн килеп житә,
Мәче торып ауга китә.
Ауга китә, тычкан куа,
Куа – куа барып тота.

Тәрбияче жырлаганда, мәче сузылгалый, битен юа. Жыр тәмамлануы, тычканнар, ояларыннан чыгып, төрле якка йөгерә башлыйлар. Мәче берсен тота. Тотылган тычкан «мәче» була, уен кабатлана.

Тавыклар һәм этәч.

Балалар урындыклар өстенә менеп, чүгәләп яки гадәти рәвештә утыралар. Алар «тавыклар» булалар. Арадан бер малай «этәч» итеп билгеләнә.

Тәрбияче тубәндәге шигырьне әйтә:

Этәч сары итектән,
Йөри комлык остеннән....
Як – ягына карана,
«Кик-ри-кук!» - дип кычкыра.

Бу вакытта этәч, канатларын кага – кага, горур кыяфәттә булмә буйлап йөри. Тәрбияче сөйләп бетергәч, ул, туктап, тубәндәге сузләрне әйтә:

Йөннарым жем – жем итә,
Тавышым еракка китә.
Кикрикук!.. Кикрикук!..
Кояш, мине ишетеп,
Йокыдан тора көлеп,
Кикрикук, кикрикук!
Уяныгыз хәзер ук!
Кикрикук!.. Кикрикук!..

Этәч кычкырганнан соң, барлык тавыклар, сикереп төшеп, узләренә жим өзләргә китәләр – булмә буйлап йөгереп йөриләр. Этәч тә алар белән йөгәрә. Тәрбияченең «Ти – ти – ти» дип чакыруына барысы да уз урыннарына әйләнәп кайталар. Аннан соң яңа «этәч» сайлана, һәм уен яңадан башлана.

Уенга курсәтмәләр:

- Тәрбияче балаларның уенын күзәтеп тора һәм тиешле урында аларны чакырып ала.
- «Тавыклар» белән «этәчнең» «чүпләнәп» йөрүләрен бик озакка сузарга ярамый, бу – уенның сулпәнәюенә, балаларның кызыксынулары кимүгә китерү мөмкин.

Кәжә

Бу уен балаларны булмәдә үз урыннарын истә калдырырга, табарга, күзәтүчән, игътибарлы булырга өйрәтә.

Балаларның урындыклары бүлмәнең кара – каршы якларына куела. Балалар урындыкларда утырып торалар. Бер читтәрәк тәрбияче басып тора – ул кәжә ролен үти.

Уен башлану белән, күңелле көй астында, балалар бүлмә буйлап йөри башлыйлар (житәкләшеп яисә берәм – берәм генә). Берникадәр йөргәннән соң, тәрбияче жырлый башлай:

Балаларны куып килә,
Зур мөгезле бер кәжә,
Сөт әчмәгән балаларны
Мөгезе белән ул сөзә.

Жырның соңгы сүзләрен әйтеп бетерүгә, кәжә балаларны куа башлай, балалар, йөгәрешеп, үз урыннарына качалар (урындыкларына барып утыралар).

Уенга күрсәтмәләр:

- Уенны көндөзгә йокыдан торганнан соң, бигрәк тә сөт эчәр алдыннан үткәрсәң күңелле була.
- Мөгезле кәжәне гәүдәләндергәндә, хәрәкәтләр, мимика һәм тавыш белән образны тулырак итәргә, балаларга кәжәне күз алдына китерергә ярдәм итү өчен тырышырга кирәк.

Чебешле тавык

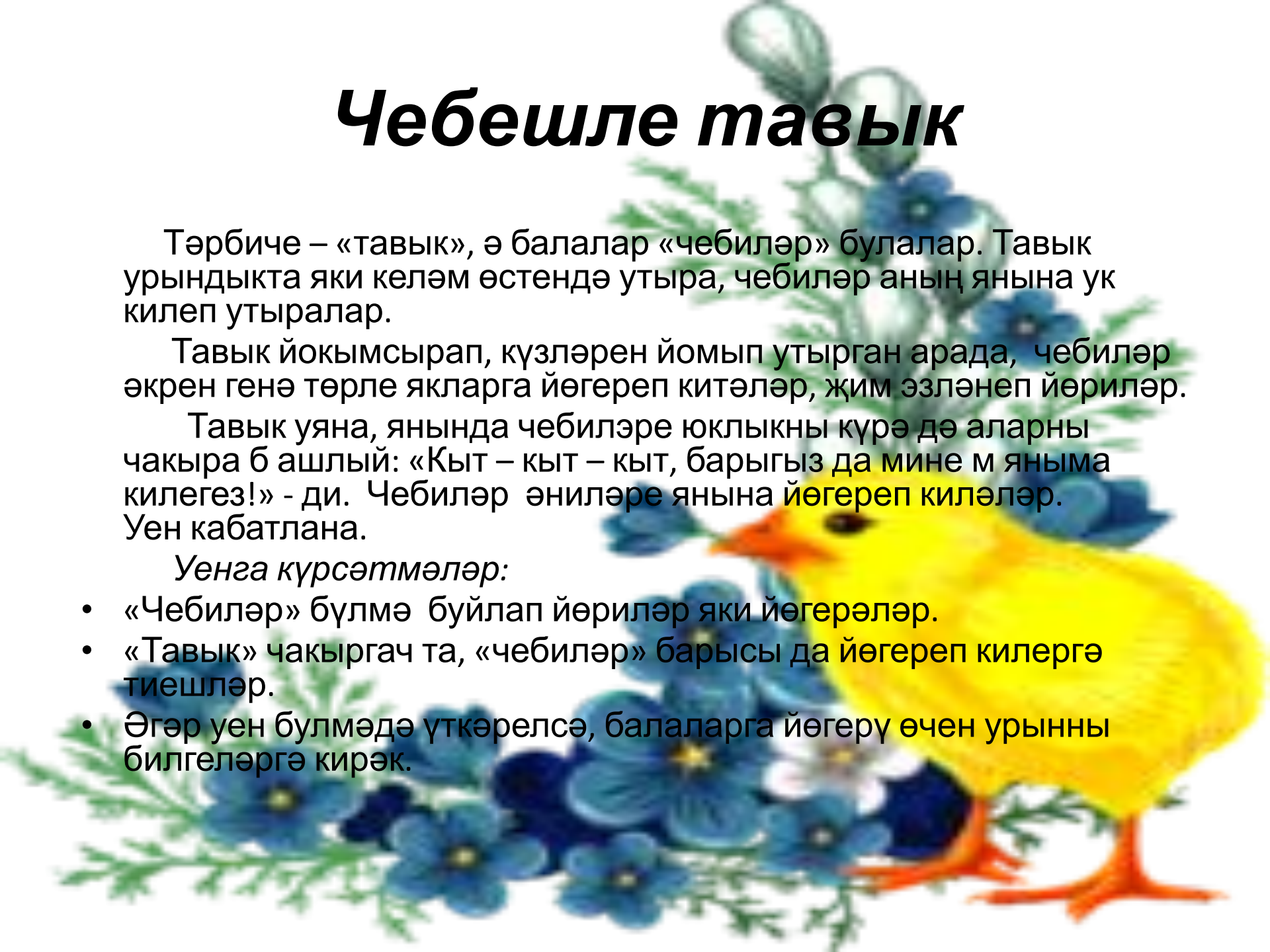
Тәрбиче – «тавык», ә балалар «чебиләр» булалар. Тавык урындыкта яки келәм өстендә утыра, чебиләр аның янына ук килеп утыралар.

Тавык йокымсырап, күзләрен йомып утырган арада, чебиләр әкрен генә төрле якларга йөгереп китәләр, жим эзләнеп йөриләр.

Тавык уяна, янында чебиләре юклыкны күрә дә аларны чакыра б ашлай: «Кыт – кыт – кыт, барыгыз да мине м яныма килегез!» - ди. Чебиләр әниләре янына йөгереп киләләр. Уен кабатлана.

Уенга күрсәтмәләр:

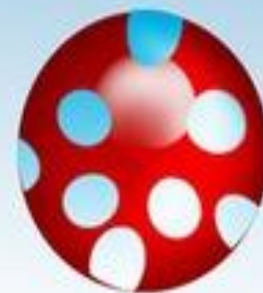
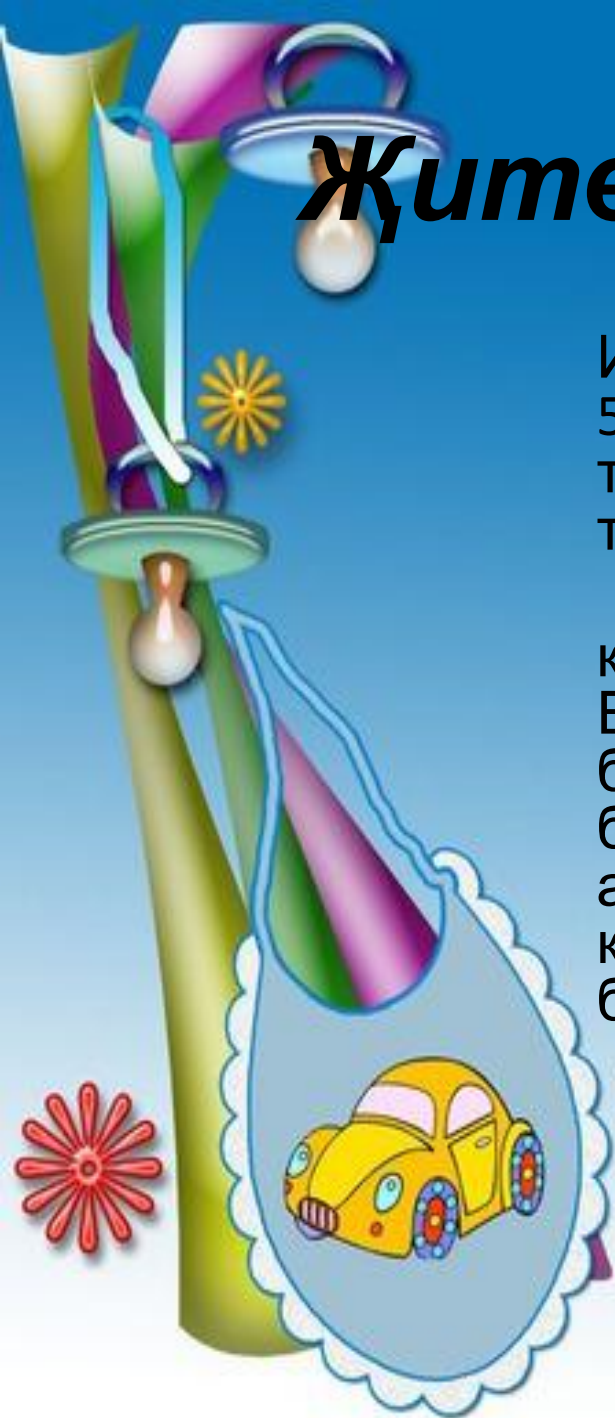
- «Чебиләр» бүлмә буйлап йөриләр яки йөгерәләр.
- «Тавык» чакыргач та, «чебиләр» барысы да йөгереп килергә тиешләр.
- Әгәр уен булмәдә үткәрелсә, балаларга йөгерү өчен урынны билгеләргә кирәк.

Жүтөз балалар

Балалар урындыктарда утырып торалар. Идэнгә куелган кәрзингә уртача зурлыктагы 5 – 6 туп салына. Балаларның бео өлөшө (туп санына карап), утырган урыннарыннан торып, бер рэткә тезелэлэр.

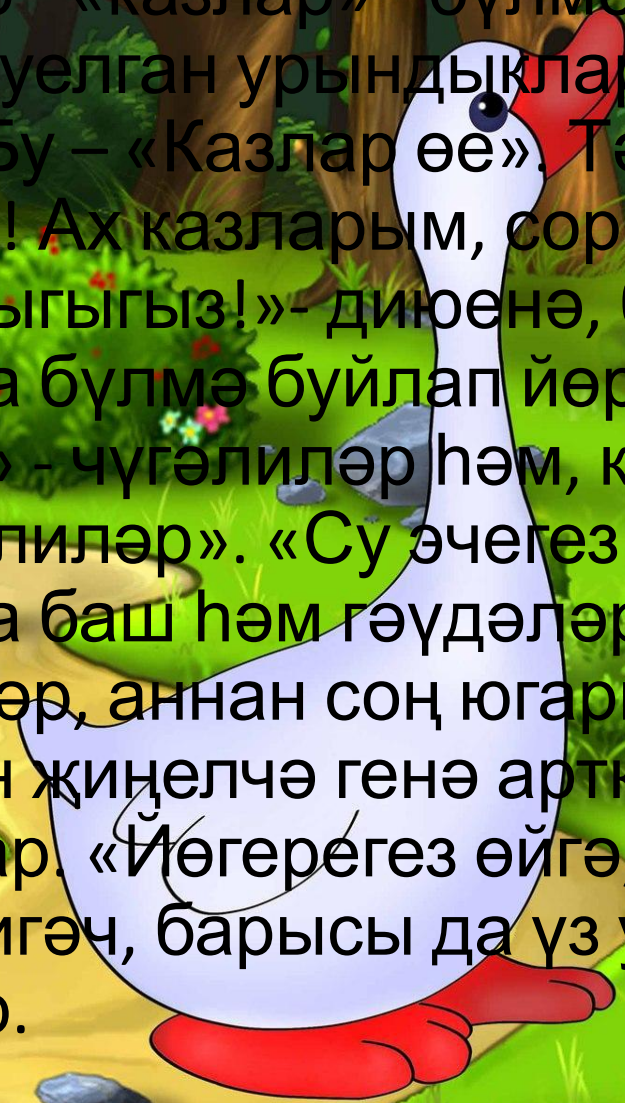
Тәрбияче: «Бер, ике, өч», - ди дә кәрзиндөгө тупларны тәгәрәтөп жиберә. Балалар туплар артыннан йөгөрөлэр. һәр бала бер тупны тотып, тәрбиячегә китереп бирә. Тәрбияче балаларны мактый. Туплар артыннан йөгөргән балалар үз урыннарына килеп утыралар, ә алар урынына башка балалар чыга.

Казлар

Балалар - «казлар» - бүлмәнең бер башына куелган урындыкларда утырып торалар. Бу – «Казлар өе». Тәрбияченең: «Ка, ка, ка! Ах казларым, соры казларым, йөрергә чыгыгыз!» - диюенә, балалар барысы да бүлмә буйлап йөриләр. «Үлән чүпләгез!» - чүгәлиләр һәм, казлар кебек «үлән чүплиләр». «Су эчегез!» - дигәч, барысы да баш һәм гәүдәләрен аз гына түбән ияләр, аннан соң югары күтәрәләр, башларын жиңелчә генә артка ташлыйлар. «Йөгерегез өйгә, соры бүре килә!» - дигәч, барысы да үз урыннарына йөгөрәләр.

Курчак белән куыш уены

Балалар бүлмә буйлап тезелгән урындыкларда утыралар. Тәрбияченең кулында курчак. Ул, курчакны алга чыгарып: «Курчак йөгереп китте, т Динә белән Ренат тотыгыз!» - дип йөгерә башлый. Исемнәре әйтелгән балалар тәрбияче артыннан йөгереп китәләр. Берәз йөгөргәч, тәрбияче аларга курчакны тоттыра. «Динә белән Ренат куып жителләр, курчакны тоттылар», - ди. Ике бала курчакны ике кулынан тотып, балалар каршына алып киләләр. Уен яңадан башлана.

Курчакны кууда барлык бала катнашкач тәмамлана. Тәрбияче : «Инде курчак ял итә, бүлмәгә кереп китә(яки комга уйнарга китә», яки «аш ашарга китә»), - дип , уенны йомгаклый.

Бу уенны аю баласы, эт һ. б. Шундый йомшак уенчыклар белән дә үткөрергә мөмкин.

Кояш һәм яңгыр

Бүлмәнең бер читендә ярымтүгәрәк рәвешендә урындыклар – «өйләр» урнаштырыла. Алар артлары белән бүлмәнең уртасына каратылып, бер – берсеннән берникадәр ара калдырылып куела. Балалар да, тәрбияче дә (тәрбиячегә зур урындык куела) – һәркем үз «өе»нең эчендә (урындыкның алгы ягында) чүгәләп утыралар. Барысы да «тәрәзә»дән (урындык аркасындагы уемтыктан) карыйлар, «урам»ны күзәтәләр.

Тәрбияче, «тәрәзә»дән карап: «Бүген һава ничек яхшы!»- ди. Ул бүлмәнең уртасына чыга һәм барлык балаларны уйнарга чакыра. Балалр йөгерешеп «өй» ләреннән чыгалар һәм, куллары белән тотынышып, түгәрәккә тезеләләр. (Уенның эчтәлегенә бәйләнешле берәр жыр жырларга да мөмкин.)

Тәрбияче кинәт : «Карагыз әле, яңгыр килә, тизрәк өйгә!»- ди. Барысы да уз урыннарына йөгерәләр.

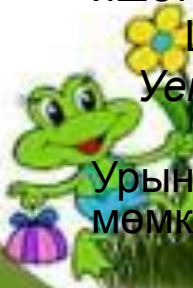
Тәрбияче: «Өй түбәсендә яңгыр ничек шыбырдый, тыңлыйк әле», - ди һәм шулвакытта, бармак очлары белән урындык аркасына сугып, яңгыр тамчылары төшкән тавыш чыгара. Яңгыр тамчылары тавышы башта көчлерәк була, соңыннан әкрәнәя бара һәм бөтенләй туктый.

Тәрбияче: «Урамда яңгыр туктадымы икән? Хәзер чыгып карыйм, аннан соң сезне чакырым», - дип, «өе»ннән чыга. Ул, башын югары күтәреп, һавага карый һәм: «Кояш чыкты – яңгыр яумый. Йөрергә чыгыгыз!» - дип, балаларны уенга чакыра. Балалар барысы д, йөгерешеп, урамга чыгалар, түгәрәккә тезелеп уйныйлар, биеләр. Берәз вакыттан соң кинәт «Яңгыр килә!» дигән хәбәр ишетелә, барысы да кабат үз урыннарына йөгерәләр.

Шул рәвештә уенны берничә тапкыр кабатларга мөмкин.

Уенга күрсәтмәләр:

Бу уенны бина эчендә дә, уен майданчыгында да үткәрергә була. Урындыклар урынына «өй»ләрне жиргә түгәрәк белән сызып билгеләргә мөмкин.

Кем тупны тизрэк китерә

Уен өчен төрле төстәге туплар һәм шул төсләрдәге тартмалар кирәк була. Балалар бүлмәнең бер читенә тезелгән урындыкларда утыралар. Тәрбияче алар каршына туплар салынган берничә тартма куя һәм уенның эчтәлеген аңлата. «Туплар тәгәрәп киткәч, сез аларны, берәмләп китереп, тартмага салырга тиеш: туп кызыл төстә булса – кызыл тартмага, яшел булса – яшел тартмага» һ. б.

Тәрбияче: «Бер, ике, өч, йөгер!»- ди һәм балалар йөггергә тиешле якка тупларны тәгәрәтеп жибәрә. Туплар тәгәриләр, балалар алар артыннан йөггерәләр. Һәрберсе берәр тупны, алып килеп, шул туп төсендәге тартмага салалар. Соңыннан туплар бергә кушыла, һәм уен кабатлана.

Уенга күрсәтмәләр:

- Туплар салу өчен билгеләнгән тартмаларны балалар йөггерә торган урыннан берәз читкәрәк, бер рәткә тезеп куярга кирәк. Тәрбияче тартма янына балаларның тупларны дәрәс салу – салмауларын тикшереп тора. Һәрбер бала бер генә туп алырга тиеш. Төркемдә балалар саны күп булганда, уенчыларны берничә төркемчәгә бүлеп (5 – 6 бала белән), чиратлашып уйнарга мөмкин.
- Балалар бары тик тәрбияче сиктиргән соң гына йөггергә тиешләр.
- Йөггергәннән соң, балаларга берәз утырып ял итәргә мөмкинлек бирергә, уенны кабатлауны ашықтырмаска кирәк.

Поезд

Балалар бер бер атлы тезелеп басалар. Алар – «вагоннар», э алда басып торучы тәрбияче «паровоз» була. Паровоз гудок биргәч, поезд кузгалып китә. Бара торгач, тизлеген арттыра. Станциягә (алдан билгенлэгән урынга) якынлашканда, поезд барышын экренәйтә, аннан соң бөтенләй туктала. Берздан соң поезд гудок бирә һәм яңадан кузгалып китә.

- *Уенга күрсәтмәләр:*
- Уенны берзд катлаундырып, 3 – 4 яшьлекләр белән дә уйнарга мөмкин.
- Паровоз ролен башта тәрбияче үзе үти, тор – бара бу ролжне балалар үзләре дә үти алалар.
- Уен барышында балаларны (вагоннарны) бер- берсенә тотындырмау яхшырак, чөнки тотынышып йөрү балаларның хәрәкәтләнүләренә комачаулый.
- 3 – 4 яшьлек нәниләр белән уйнаганда, бу уенга төрле өстәмәләр кертергә мөмкин. Мәсәлән, берәр бала «светофор» була, аңа кызыл һәм яшел төстәге ике флаг бирелә. Кызыл флагны күтөрү белән, поезд туктый; яшел флагны күтәргәч, баруын дәвам итә(бу рольне балалар чиратлап үтиләр).
- Поезд «күпер» буйлап (идәнгә жәелгән 15 – 20 см киңлектәге палас яки картон өстеннән яки жиргә сызылган ике сызык арасыннан) барырга мөмкин. Әгәр вагоннар юлдан (рельстан) чыксалар, ягъни берәрсе сызыктан читкә басса, поезд туктала, вагон «төзәтергә» жибәрелә.
- Уенны түбәндәгечә тәмамларга мөмкин: поезд, пассаңирар утыртып, берәр «шәһәргә» килә. Барысы да «балалар бакчасына»(алдан билгенлэгән урынга) кунакка китәләр һәм анда утырып берзд ял итәләр.
- Тора – бара уенга түбәндәге вариантларны кертергә мөмкин: поезд белән урманга, дачага һ.б. жирләргә баралар. Мәсәлән, балалар, поездга утырып, урманга жиләк яки чөчөк жыярга баралар(бер – бер артлы тезелешеп яки йөгөрешеп баралар). Берникадәр барганнан соң, поезд туктый, бөтен пассаңирлар жиләкләр, чөчөкләр жыялар. Аннан соң поезд белән өйгә кайталар.